

Wim Rietkerk

D

O

W

K

I

T

A

D

K

O

K

K

I

Z

W

W

O

L

W

G

IK WOU DAT IK KON GELOVEN

DRS. W.G. RIETKERK

IK WOU DAT IK KON GELOVEN

*Over psychische factoren
die een belemmering kunnen vormen
voor het vertrouwen op God*

Negende druk

Negende druk, 2010

Drs. W.G. Rietkerk
Ik wou dat ik kon geloven

© 1993 Uitgeverij Kok
Postbus 5018, 8260 GA Kampen
www.kok.nl

ISBN 978 90 435 1901 4
NUR 707

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, photocopy, recording or any other – except for brief quotations in printed reviews, without the prior written permission of the publisher.

INHOUD

	Woord vooraf	7
1	Ik wou dat ik kón geloven	9
2	Omgaan met teleurstellingen	23
3	Angst, rem om te groeien!?	43
4	Schuld of Schaamte?	67
5	De mens en zijn levensloop	81
6	Het gevaar van wanhoop	101
7	Verwerken van verdriet	117
8	Worden, wie we zijn	131

WOORD VOORAF

In dit woord vooraf wil ik graag allen bedanken, die aan het ontstaan van dit boek hebben meegewerkt. In het inleidende eerste hoofdstuk vertel ik van het waarom en waartoe. In de middeleeuwen gebeurde het, dat dichters of schrijvers hun naam niet onder hun werk schreven. Daar zat de gedachte achter, dat zo'n werkstuk eigenlijk door 'ons samen' gemaakt was. Zo ervaar ik het ook. Er zijn hoofdstukken in dit boekje, die ik als een lezing gaf. Toen typte de een het uit. De ander stelde het bij met de correcties en aanvullingen, die ik aan de gesprekken na de lezing ontleende. Intussen volgde ik een pastoraal-psychologische leergang aan de universiteit, die mij belangrijke inzichten gaf. Ten slotte zette ik het in een kader, waarin het een en het ander met elkaar blijkt samen te hangen. Ik heb dit uitgegeven, toen bleek, dat velen 'er wat aan hadden', zoals dat heet. Ik hoop, dat de neerslag van wat ik zo in en met velen samen mocht ontdekken binnen het bereik komt van velen, die niet in staat waren de avonden in l'Abri mee te maken. Het werk van l'Abri, waar dit boekje uit ontstaan is, heeft zijn centrum in Zwitserland, en is al sinds 1971 actief in Nederland in het Utrechtse open huis aan de Kromme Nieuwe Gracht 90, en in het Betuwse buitenhuis Kortenhoeve in Eck-en-Wiel.

1. IK WOU DAT IK KÓN GELOVEN

Het is voorjaar 1984. Mijn vrouw en ik zijn in gesprek verwickeld met een mevrouw die ons in haar huis heeft uitgenodigd na een conferentie. Haar kinderen hadden die conferentie bezocht. Zelf rekende zij zich niet tot de gelovigen. Wel wilde zij er graag eens over doorpraten. Het gesprek ging over diepe dingen: het bestaan van God, oog in oog met zoveel verdriet; of geloof niet in wezen een soort van zelfinbeelding is en waarom zij er zelf afstand van gedaan had (ze was er wel in opgevoed). Toen het gesprek meer persoonlijk werd, bleken die meer intellectuele vragen naar het bestaan van God niet het eigenlijke punt te zijn waarom het ging. Ze liet zich op een gegeven moment zelfs ontvallen: 'Ik wou dat ik kón geloven!' Ook al draaiden wij nog wat in ons gesprek om deze onmacht heen, toch kwamen wij toen niet veel verder. Wat moet je zeggen, als iemand ineens zich kwetsbaar opstelt en toegeeft dat de eigenlijke bezwaren niet liggen op het vlak van argumenten, verstand en discussie. Wat kun je daar nu aan doen, als iemand wel wil, maar zelf zegt niet te kunnen geloven? Het gebeurt nogal eens dat een gesprek over God en geloof daar eindigt.

Net zoals een jaar eerder op de televisie gebeurde in een vraaggesprek met de schrijver Maarten Biesheuvel. Het ging over zijn schrijverschap en over het geloof der vaders dat hij is kwijtgeraakt. We zagen hem daarna zitten mijmeren over zijn angst en wroeging: 'Is er wel iets, zijn wij niet allen gedroomd of misschien iemands herinnering? Ja, ja, wij troosten ons met onze lieve Heer... en het kind doet voor het slapen gaan zijn gebedje...'

‘Het lijkt een flauwe act’ (zo schrijft Peter Sierksma in *Trouw* de dag daarna) ‘als Biesheuvel daarop zijn handen vouwt en het Onze Vader bidt. Maar op het moment, dat je dat denkt, laat de kunstenaar je in verwarring achter. Na het amen barst hij in huilen uit: “Ik wou dat ik kón geloven”. Die scène, dat moment, daar gaat het om.’ (*Trouw*, juni 1992)

Onmacht

Veel mensen zullen zich in die uitspraak herkennen of zich een gesprek herinneren dat op deze plotselinge wending uitloopt en bijna altijd daar doodloopt. Want laten wij eerlijk zijn, op zo’n uitspraak hebben wij geen weerwoord. Als iemand uitgesproken vóóroordelen heeft tegen het geloof, kunnen wij op die ‘vooronderstellingen’ ingaan. In de jaren zestig richtten zich bijna alle gesprekken tussen gelovigen en ongelovigen op deze stilzwijgende vooronderstellingen. Denk maar aan de Nederlandse filosoof H. Dooyeweerd, aan de Engelsman C.S. Lewis en de Amerikaan F.A. Schaeffer. Als blijkt dat het gesprek dan stuit op onwil, valt er ook nog veel te zeggen. Denk maar aan de al wat oudere Franse denker B. Pascal. Hij ontmaskert zijn gespreksgenoot in het bekende hoofdstuk in de *Pensées* over de weddenschap als uiteindelijk een onwillige. Hier kun je de klassieke gereformeerde zondeleer bij betrekken. De diepste weerstand tegen God is onwil om Hem de plaats te geven die Hem toekomt...

Patstelling

Maar wat zeg je als iemand beweert dat het probleem niet zit in verkeerde vooroordelen of onwil. Zo van: ‘Ik begrijp de kracht van de argumenten die mij er met het verstand wel van overtuigen dat er een God moet zijn, en in mijn hart zou ik ook best wel willen geloven..., maar ik weet niet hoe. Ik wou dat ik het kon geloven’. Hier valt iemand terug op onmacht. Meestal gebeurt met de ge-

spreksgenoten precies hetzelfde. Daar weten wij geen verdere weg. Wat niet kan, kan niet. Hier heeft het geen zin meer om argument op argument te stapelen (of ons erachter te verschuilen...). Dit is een ander gesprek dan dat met iemand die nog weinig weet of helemaal niet wil. Het lijkt hier op een patstelling uit te lopen. Jij kunt niet geloven, ik kan je niet helpen. Jij kunt niet, ik kan niet. Wij staan pat.

In dit boek wil ik die patstelling doorbreken. Het is mijn vaste overtuiging dat het gesprek wel door kan gaan. Het moet doorgaan. Het wonderlijke is, dat als wij hier doorgaan, wij er allemaal wat aan hebben. Want uiteindelijk zal blijken dat de onmacht om te gaan geloven bij de één, vaak dezelfde is als de onmacht om verder te komen in het geloof bij de ander. Niet alleen de start van het geloof kan op de hindernissen stuiten die in dit boek ter sprake komen, ook de voortgang ervan kan hierdoor ernstig belemmerd worden.

Daarom is dit boek bedoeld zowel voor ‘gelovigen’, die zich soms diep ongelovig voelen, als voor ‘ongelovigen’, die zich soms diep gelovig wensen.

Wat is geloof?

Het is hier aan de aanvang wel op zijn plaats om iets te zeggen over wat geloof is. In het Nieuwe Testament wordt een definitie gegeven, die luidt: ‘Het geloof nu is de zekerheid der dingen, die men hoopt, en het bewijs der dingen, die men niet ziet’ (Heb. 11:1). Daaruit blijkt dat geloof betrekking heeft op een werkelijkheid buiten mij. Dingen, die men hoopt, en die men niet ziet.

In het gesprek met onze medemens in Europa aan het einde van de 20e eeuw is het belangrijk om daar te beginnen; het evangelie is niet in de eerste plaats een theorie die mensen bedacht hebben om met de werkelijkheid klaar te komen. Het is ook geen emotionele oppepper die je helpt als je in de put zit, maar voor gezonde mensen van geen belang is. Neen, het evangelie overreedt, omdat het ons in contact brengt met de echte werkelijkheid. De

weg waarlangs je daarvan zeker wordt, is het geloof. ‘Ontsluierde werkelijkheid’ is de letterlijke betekenis van het Griekse woord voor waarheid, dat gebruikt wordt in het Nieuwe Testament (= *aletheia*). Werkelijkheid, die ons vaste grond onder de voeten geeft, is de betekenis van het Hebreeuwse woord voor waarheid (= *emet*), dat uit het Oude Testament stamt. Dit doet mij denken aan schaatsen op het ijs. Je mag dan misschien wel eerst met woorden gehoord hebben, dat het goed ijs is, *erop gaan staan* is de enige weg om zekerheid te krijgen. Die ‘act’ van ‘het erop gaan staan’ is geloven. Ook al zegt men vandaag, dat zekerheid niet mogelijk is, de Hebreeënbrief zegt, dat dit de weg is waarop wij echt zeker kunnen worden van de werkelijkheid, zoals die is.

Ik herinner mij een persoonlijke ontboezeming van de stichter van het Nederlandse l’Abri, professor H.R. Rookmaaker. Hij kwam pas op latere leeftijd tot geloof en gebruikte voor die overgang het beeld van matglas. Achteraf erop terugkijkend, zei hij, zag ik de werkelijkheid vóór mijn bekering als door matglas. Dat veranderde door de kennis van het evangelie in helder glas! Ik leerde de werkelijkheid zien, zoals die is.

Het gaat dus in evangelieverkondiging en geloofsoverdracht om waarheid die tegen een stootje kan. Het is belangrijk om dit voor ogen te houden. C.S. Lewis schrijft:

Een van de grote moeiten is altijd weer om de zaak van de waarheid het gehoor helder voor ogen te houden. Zij denken altijd dat je het christelijk geloof aanbeveelt omdat het goed is, niet omdat het waar is. En in de discussie willen zij ieder moment ontsnappen van de kwestie: waar of vals, naar gepraat over de Spaanse Inquisitie of Frankrijk of Polen of wat dan ook. Je moet ze steeds weer naar het eigenlijke punt terugdringen, namelijk dat het christelijk geloof een bewering is die als het vals is van geen betekenis is, of als het waar is oneindige betekenis heeft. Het enige wat het christelijk geloof nooit kan zijn is van beperkte betekenis. (In *Un-deceptions*, p. 75)

Toch klinkt dit alles net iets te logisch. Het zou de indruk kunnen wekken, dat het dus alleen gaat om aanvaarden van beweringen. Het is waar: geloof is betrokken op waarheid. Buiten mij. Die verklaar je met ‘beweringen’. Het is goed om dit in een boek, dat verder zal gaan over de binnenkant van het gevoel in mij, bij de aanvang duidelijk te stellen. Maar daarna moeten wij wel met klem benadrukken, dat geloven niet alleen een zaak is van het verstand (het aannemen van een bewering) maar van het hart. Dat omvat ook mijn gevoel. In het leerboek van de kerk wordt geloof dan ook zo omschreven: ‘Geloven is niet alleen een stellig weten, waardoor ik alles voor waar houd, wat God ons in zijn Woord geopenbaard heeft, maar ook een vast vertrouwen, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij vergeving van de zonden, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil door God geschonken zijn’ (Heidelbergse Catechismus, Zondag 7). Dat laatste is dus iets heel persoonlijks: sterker nog, het is vertrouwen op een Persoon, namelijk Jezus Christus, die voor die waarheid garant staat. Blijkbaar gaat het dus in de bijbel om een *persoonlijke* waarheid. Het is de werkelijkheid zien door de ogen van die Ander. We zien die dan niet langer als een product van tijd en toeval, maar als schepping, gebroken en gevallen, in het genadige licht van het kruis en de opstanding van Christus. Zo is het.

Je laten overreden

Dat vertrouwen is een zaak van het hart en gevoel. Het spreekt niet vanzelf als wij dat hebben. Zeker niet in onze tijd. Het is een levend ding, zei Luther al. En ook in bijbelse tijden hebben mensen ermee geworsteld. Ik denk nu aan de profeet Jeremia, die na een tijd van diepe strijd, zegt:

‘Gij hebt mij overreed, Here, en ik heb mij laten overreden; Gij zijt mij te sterk geweest en hebt overmocht’ (Jer. 20:7).

Boven dit gedeelte in het Oude Testament staat: Jeremia’s zielenstrijd. Het is een persoonlijk getuigenis hoe hij op allerlei manieren probeert zich aan de waarheid van God te onttrekken,